

Dr. Dragan Potočnik, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru

SLOVENSKA ŠOLA IN POUK ZGODOVINE V 21. STOLETJU

Na enem od mojih potovanj po Afriki je k meni pristopil neznanec in me objel prek ramen. Počutil sem se precej neprijetno, zato sem se spretno izmuznil in ga opazoval v varni razdalji. Dvignil je desnico in začel: »Vaša civilizacija, civilizacija belega človeka je obsojena na propad. Zaverovani vase, v svoj svet, kjer vlada sebičnost in odtujenost, ne znate prisluhnuti sočloveku, kaj šele naravi. Vaše življenje je vse bolj programirano. V njem je vse natančno določeno. Do sekunde. Niste spontani. Blokirani ste in nesproščeni. V popolnem neskladju med razumom in srcem. Živite le še v glavi.

Poglejte, kako preživljajo otroštvo vaši otroci. Ob računalniku. V svetu odtujenosti od najzgodnejše dobe. Naši otroci živijo otroštvo v naravi, na ulici, med sovrstniki. Se spomnite vašega otroštva, pogovorov ob mizi, skupnega branja, igre na ulici, glasbe, smeha?

Ne sprejemate mnenj drugih ljudi. Nočete jim prisluhnuti. V svoji samozadostnosti ste vse bolj nezadovoljni, mrki, mračni, depresivni. Koliko slabe volje, nerganja in neprijaznosti je v vašem svetu. Tako zelo se vam mudi, da ne premorete niti prijazne besede. Tudi zaradi tega se vse bolj zatekate v omamo tablet in alkohola.

V vaših očeh je Afrika podoba revščine, umazanije, kaosa. Niti pomislili niste, da bi se morda poglobili v njeno sporočilo. Ne, nimate časa. Preveč ste zaposleni s služenjem denarja. Da preživite. Da napolnite sedmi vrč. Pa čeprav veste, da se ga ne da napolniti!

Dobro, če se od nas nočete učiti, bi se lahko kaj naučili od afriških živali. Lev, kralj živali, ve, kdaj ima dovolj hrane. Takrat se zlekne in lahko greš mimo, pa ti ne bo nič naredil. Vi pa ne veste, kdaj imate dovolj.

Poglejte opice, kako se objemajo, ljubkujejo, božajo. Kaj pa vi? Kdaj ste nazadnje koga objeli, poljubili iz čiste radosti? Ne, tega ne počnete, ker ste prestrašeni, ker se bojite, da vas bodo obsodili spolnega nadlegovanja.

Bela rasa nima prihodnosti, ker je v srcu mrtva, je sklenil. Gledal sem v tla in ostal brez besed. Prav je imel.

Vse bolj smo ujeti v strasti sebičnosti, brezobzirni tekmovalnosti, pohlepnosti. Postajamo družba strahu in negotovosti. Družba kolektivne paranoje in panike. Ta kolektivna hiba je postopoma ustvarila zelo nesrečno in izjemno nasilno civilizacijo, ki ne ogroža le sebe, temveč celotno življenje na naši Zemlji.¹

Naša razčlovečena industrijska civilizacija nas je povsem odtujila. Nobene modrosti, nobene duhovne zrelosti. Sploh se ne pogledamo, se ne dotikamo, smo neopazni. V Afriki ali Aziji se ljudje rokujejo ob vsaki priložnosti, se objemajo, poljublajo. Ti ljudje razmišljajo drugače, čutijo drugače, razumejo drugače. Veliko se naučiš o sebi in o človeku, če izstopiš iz našega zahodnega okolja.

Narava bi morala biti naš največji učitelj. Narava nas uči, da se edina stvar, ki jo resnično posedujemo, razteza od temena naše glave do podplatov nog. To smo mi sami, ne stvari. Vprašajmo se: Kaj je tisto, kar je zares pomembno? In ne pozabimo, čudoviti svet bo živel naprej, z nami ali brez nas. Skratka: največja vrednota smo mi sami. Naredimo iz sebe nekaj najboljšega, nežnega, čudovitega ... Ko znova odkrijemo našo enkratnost, ko se začnemo spet spoštovati, ljubiti in ko ugotovimo, da vse stvari izhajajo iz nas, se lahko spet začnemo razdajati. Šele tako bomo lahko ljubili tudi druge. Šele tako bomo spet ugotovili, da je življenje preveč pomembno, preveč enkratno, da bi ga preživeli v trpljenju, strahu, jezi, zaskrbljenosti.²

¹ Tolle, E. (2002). Zdaj! Resnično tvoj je samo trenutek. Ljubljana: Ganeš, str. 69.

² Buscaglia, L. F. (2004). Živimo, ljubimo in se učimo. Ljubljana: Znanka, d.o.o., str. 41-49.

Velikokrat pozabljamo, da se začetek spreminjanja družbe začne pri posamezniku. Spoznavanje samega sebe z ugotavljanjem, kdo smo, kakšno je naše poslanstvo. Zavedanje, da so naši skriti potenciali brezmejni. Živeti humano, se zazreti vase, poiskati izvor v miru.

Imamo sposobnost, da vidimo, čutimo, se dotikamo, vonjamo. Toda pozabili smo, kako se to počne. Tako smo odtujeni, da ne vidimo drugih ljudi, tudi lepote okrog sebe ne vidimo. Pa saj je tudi nemogoče. Vedno bolj se nam namreč mudi. Le kam? Vse preveč smo površinski, vse preveč usmerjeni v hlastanje za trenutnimi užitki. Brez globine. Brez iskanja bistva.

Pozabljamo, da je življenje proces – korak po koraku. Če je vsak posamezni korak pravičen, čaroben, potem bo tako tudi naše življenje. Če bomo tako živeli, ne bomo podobni ljudem, ki so vedno nezadovoljni, ki jih motita tako sonce kot dež. Ne pozabimo, največja vrednota smo mi sami. Vsak dan znova se zavedajmo lepih stvari, ki nas obdajajo, enkratnih srečanj z ljudmi, skrivnosti bivanja.

IN KJE JE DANAŠNJA EVROPSKA IN SLOVENSKA ŠOLA?

Današnje šolanje temelji predvsem na pomnjenju, ki ubija ustvarjalnost, in je daleč od življenjskosti in uglašene modrosti. Brez učenja življenjskih resnic. Brez učenja, kako biti srečen v življenju.

Učni programi kultivirajo samo racionalno in tehnično inteligenco, nič ali le malo kultivirajo čustveno, socialno in duhovno inteligenco. Za kakovost vsakdanjega življenja so te izjemno pomembne. Kako iz instiktivnih socialnih bitij razviti ozaveščena in družbeno odgovorna bitja?

Divja privatizacija, nespoštovanje sočloveka oziroma spoštovanje tistega, ki ima denar ali položaj, so del našega vsakdana. Na poti popolnega individualizma, na poti globalizacije ali še boljše amerikanizacije je le malo prostora tudi za vzgojo demokratičnih vrednot, vzgojo za odprto in multikulturno družbo ali za duhovno, estetsko in moralno vzgojo.

Zakaj skušamo s številnimi reformami narediti iz otroka duševnega pohabljenca, ki bo znal biti v »krutem« vsakdanu le še brezobzirnež brez trohice spoštovanja do življenja. Sicer je pa to le logična posledica družbe, v kateri je ena od glavnih vrednot pridobitev bogastva za ceno vsega, za kar je vredno živeti. Za ceno sreče, ljubezni, duševnega miru, prijateljstva.

Naloga šole in učitelja torej nikakor ne sme biti le posredovanje znanja, ampak tudi vzgajanje za življenje, oblikovanje zdravih, ustreznih življenjskih navad, splošnih vrednot, usposabljanje za ustrezne medosebne odnose, razvijanje pozitivne samopodobe. Otrokom moramo pomagati odkriti njihovo edinstvenost in to njihovo enkratnost jim moramo tudi pomagati razviti. Le kakšen bi bil svet, ko bi imel vsakdo med nami priložnost, da bi resnično razvil svoj talent?

Kljub »velikim besedam« in razvoju na področju pedagogike in didaktike menim, da se naš izobraževalni sistem »trudi«, da bi si bili vsi otroci čim bolj podobni. Izvirnost posameznika nas ne zanima. Zgodba o kraljevskem golobu je slikovita prisposoba naše stvarnosti. Nasredin je postal kraljevi ministrski predsednik. Ko se je nekoč sprehajal po palači, je prvič v življenju zagledal kraljevskega sokola. Še nikoli prej ni videl goloba takšne vrste. Zato je vzel škarje in sokolu pristrigel peruti ter obrezal kljun in kremplje. »Tako, zdaj si vsaj videti spodoben ptič,« je še rekel.³

Zavedamo se, da je takšno ravnanje napačno, pa vendar delamo še naprej tako. In tako je v osnovni in srednji šoli ter tudi na univerzi. Študenti so to, kar smo iz njih naredili mi. Ko od njih pričakujemo ustvarjalnost, v glavnem ni odziva. Mi pa smo še naprej zadovoljni, da smo iz naših otrok naredili ljudi po svojem kalupu (frustrirane, slepe in predvsem pasivne). In na koncu se čudimo, zakaj je naša družba tako zelo pasivna. Tako zelo »potrpežljiva«.

Kot piše dr. Leo F. Buscaglia v knjigi z naslovom *Živimo, ljubimo in se učimo*, učitelje dolgo izobražujemo, jih pripravljamo za poklic, vzgajamo. Potem pa jih postavimo v razred. Samozavestne in polne znanja. Po sedemnajstih ali več letih šolanja učitelji vedo do »minute natančno« potek francoske revolucije, vedo pa le malo ali nič o modrostih življen-

³ De Mello, A. (1987). Ptičja pesem. Ljubljana: Župnijski urad Lj-Dravlje, str. 13.

ja, o predani ljubezni, o sreči, o tem, kako se uskladiti z naravnimi zakonitostmi bivanja, o tem, kako prepoznati smisel in namen svojega življenja in ga uresničiti, o ... O tem seveda v vsej množici predmetov, ki so jih poslušali od osnovne šole dalje, ni bilo govora.

Pozabljamo na očitno dejstvo, da je učiteljevo razumevanje sveta in življenja po vseh teh letih šolanja v glavnem povsem teoretično. Prav zaradi tega je okrog nas vse manj ljudi z zdravim razumom. Z modrostjo, iz katere govorijo izkušnje iz življenja.

V razredu seveda večino govorjenja učitelji opravijo sami. Ob tem pa pozabljajo, da že beseda edukator izhaja iz latinske besede *educare*, kar pomeni voditi, usmerjati. Otroci so željni znanja, toda vse, kar moramo storiti, je le, da jih vodimo. Učitelj skrivnosti predmeta, ki ga poučuje, pred učenci le razgrne in jim pokaže, kako vznemirljive in čudovite stvari se skrivajo v preteklosti.

Čim bolj bomo v sebi razvijali to zavest, tem bolj se bomo otesli vloge učitelja ter postali predvsem ljudje. Ljudje brez krinke, spontani in neposredni. Človek, ki se želi povrniti k spontanosti, se povrne k smehu, dotikanju drugega, objemanju. Šele tako se lahko razkrijemo kot človeško bitje. Smeh postane resničen smeh in jok iskren jok. In naj se nam nikoli tako ne mudi, da ne bi premgli prijazne besede, pohvale, kretnje, dejanja. Rezultati našega dela bodo gotovo boljši. Tudi naše počutje in počutje otrok bo boljše.

Za to, da bo šola vesel, radosten kraj, kamor otroci radi prihajajo, je pomembno še nekaj. Učitelj bi moral biti iskren do sebe in učencev. Moral bi se vprašati: »Čutim v tem, kar počnem, radost, zadovoljstvo? Ali sem docela predan in osredotočen na to, kar počnem?« Če ne čutiš nobenega vznemirjenja, ko vstopaš v razred, je bolje, da čim prej zapustiš ta poklic. Vsako delo, ki ne išče, ne pričakuje potrditve zunaj sebe, je popolno delovanje. Le tako resnično živimo najgloblje poslanstvo učitelja. Že starodavna indijska pesnitev *Bhagavadgita* nas opozarja: »... osredotoči se na početje, ne na učinek. Ne ukvarjaj se s sadovi svojega dela, osredotoči se na delo samo. Delo bo samo obrodilo sad.«⁴

Ob vsem navedenem sledi logično vprašanje, kje je pouk zgodovine. Zgodovina kot eden temeljnih splošnoizobraževalnih predmetov bi se morala prilagoditi spremembam in potrebam v sodobni družbi. Če naj bi danes šola mlade ljudi pripravila na to, da bodo aktivni udeleženci odprte demokratične družbe, da bodo samostojno in kritično razmišljali ter da bodo dovolj fleksibilni v nezanesljivem in spreminjajočem se svetu, kakšno poučevanje torej danes potrebujemo? Zlasti vzgoja demokratičnih vrednot, vzgoja za odprto in multikulturno družbo ter vzgoja k izgradnji evropske identitete so zelo pomembni cilji poučevanja zgodovine v evropskih državah.

Pomembno je, da vsi skupaj skušamo prispevati svoj delež k temu, da bo poslanstvo naše šole takšno, da ne bo učencem pomagala le do materialnega uspeha, ampak tudi do prave sreče, zadovoljstva in resničnega uspeha v vsakdanjem življenju.

Od učitelja je odvisna kakovost pouka, saj je on tisti, ki učne cilje, vsebino in učno tehnologijo usklajuje in prilagaja učencem ter neposredno odloča o učnem procesu. Kako bo učne cilje in vsebine učno povezoval, operacionaliziral in prilagajal učencem, je odvisno od njegove pedagoške usposobljenosti, predvidenega časa, njegove motivacije, aktivnosti in angažiranosti. Njegovo vodenje učne ure mora biti demokratično in socialnointegrativno, zagotavljati mora pogoje za aktivnost učencev. Učitelj mora ob podajanju nove učne snovi v sklopu učne ure razen ustreznih učnih metod in oblik dela uporabljati tudi različna učna sredstva in pripomočke.⁵

SKLEP

Naša zahodna industrijska civilizacija je vse bolj ujeta v sebičnost, brezobzirno tekmovalnost in pohlep. Postajamo družba strahu in negotovosti. Družba nezaupanja, ki nas vodi v paranojo. Hlepenje po materialnem nas dela površne, lene in samoljubne. Ob tem, ko nam radostno vsiljujejo ameriški način razmišljanja in potrošniške vrednote, postajamo tudi vse bolj površni v odnosu do sočloveka. V vsem tem izobilju, ki nas obdaja, se ne zavedamo globljega bistva življenja in našega globljega poslanstva. Tudi zaradi tega se pojavljajo krize, ki jih lahko vidimo tudi kot priložnost, da nekaj spremenimo.

4 Buscaglia, L. F. (2004). *Živimo, ljubimo in se učimo*. Ljubljana: Znanka, d.o.o., str. 43–48.

5 Brodnik, V. (2003). *Novi pogledi na poučevanje, preverjanje in ocenjevanje znanja pri pouku zgodovine*. V: *Kako do bolj kakovostnega znanja zgodovine*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 6.

Odtujenost od samega sebe, narave in življenja sploh se odraža tudi v šoli. Pozabljamo na očitno dejstvo, da je učenčevo razumevanje sveta in življenja po dvanajstih ali še več letih šolanja v glavnem povsem teoretično. Prenatrpanost z dejstvi in vse preveč abstraktnosti je po mojem mnenju ena od najbolj očitnih slabosti našega šolskega sistema. Tako učence seveda ne moremo pripraviti na življenje samo. Naloga šole in učitelja bi morala biti tudi vzgoja za življenje, oblikovanje zdravih, ustreznih življenjskih navad, splošnih vrednot, usposabljanje za ustrezne medosebne odnose, razvijanje pozitivne samopodobe. Pomembno pa je tudi, da mladega človeka naučimo samostojno razmišljati. Prav medosebni odnosi, ki se zrcalijo na različnih ravneh, so po mojem mnenju izjemno pomembni. Še posebej za družbo kot je naša, ki išče lastno identiteto. Nespoštovanje sočloveka oziroma spoštovanje tistega, ki ima denar ali položaj, sta del našega vsakdana. Na poti popolnega individualizma, na poti globalizacije je le malo ali nič prostora za vzgojo demokratičnih vrednot, vzgojo za odprto in multikulturno družbo ali za duhovno, estetsko in moralno vzgojo. Ob tem pa naletimo še na eno težavo. Tudi tako dobri učni načrti, učbeniki in celotni vzgojno-izobraževalni sistem niso dovolj, če so v razredu slabi učitelji. Prav zaradi tega je pomembno, da dobre učitelje, ki se zavedajo poslanstva učitelja, razvijajo že fakultete. Nadaljujejo pa šole, kjer so zaposleni. Vsaka sprememba se začne z majhnim korakom in najprej moramo začeti pri sebi. Šele ko sami ugotovimo, kaj je tisto, kar je resnično pomembno, lahko spremenimo ljudi okrog sebe.

LITERATURA

- Brodnik, V. (2003). Novi pogledi na poučevanje, preverjanje in ocenjevanje znanja pri pouku zgodovine. V: Kako do bolj kakovostnega znanja zgodovine. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 5–64.
- Buscaglia, L. F. (2004). Živimo, ljubimo in se učimo. Ljubljana: Znanka, d.o.o.
- De Mello, A. (1987). Ptičja pesem. Ljubljana: Župnijski urad Ljubljana-Dravljje.
- Tolle, E. (2002). Zdaj! Resnično tvoj je samo trenutek. Ljubljana: Ganeš.

POVZETEK

Človekova energija, moč, ki nam je sprva omogočala preživetje, se je skozi stoletja spremenila v silo, ki se je na mnogih področjih obrnila proti človeštvu. Ta sila ruši naravno ravnovesje in onemogoča medkulturno harmonijo. Naša zahodna industrijska civilizacija je vse bolj ujeta v sebičnost, brezobzirno tekmovalnost in pohlep. Odtujenost od samega sebe, narave in življenja sploh se odraža tudi v šoli. Pozabljamo na očitno dejstvo, da je učenčevo razumevanje sveta in življenja po dvanajstih ali še več letih šolanja v glavnem povsem teoretično. Prenatrpanost z dejstvi in vse preveč abstraktnosti je ena od najbolj očitnih slabosti našega šolskega sistema. Naloga šole in učitelja bi morala biti tudi vzgoja za življenje, oblikovanje zdravih, ustreznih življenjskih navad, splošnih vrednot, usposabljanje za ustrezne medosebne odnose in razvijanje pozitivne samopodobe. Pomembno pa je tudi, da mladega človeka naučimo samostojno razmišljati.
